

'Kan een opera vandaag nog een maatschappelijke boodschap uitdragen en politieke effect sorteren?'

Klaas De Brucker (KU Leuven) blikt vooruit naar het bezoek van Carles Puigdemont aan de Gentse opera, voor de voorstelling van 'De Hertog van Alva'.

© iStock

Catalonië rebelleert tegen Spanje, verklaarde zich onafhankelijk en de Catalaanse leider **Carles Puigdemont** vlucht (tijdelijk) naar België omdat hij vervolging riskeert in Spanje. Madrid beschouwt het handelen van de Catalaanse leiders als onwettelijk. Maar wat ik mis in al deze heisa rond het onafhankelijkheidsstreven in Catalonië is enige verwijzing naar of gelijkenis met de wijze waarop de Spaanse staat is ontstaan. Men kan zich de vraag stellen of deze staat dan wel op wettelijke wijze is ontstaan? Ook de historische precedents van afscheiding (Portugal en de Nederlanden) komen maar weinig aan bod. De situatie toen is natuurlijk niet dezelfde als deze nu, maar de ondertoon en de manier van optreden door Madrid, zijn nog wel vergelijkbaar. Dit artikel doet daarom ook geen uitspraak over de economische wenselijkheid van onafhankelijkheid. Wel zou meer regionale autonomie wenselijk zijn om het conflict institutioneel te ontmijden, vergelijkbaar met de Baskische zaak.

Uit onze geschiedenislessen herinneren we ons dat de Spaanse staat in zijn huidige vorm is ontstaan door een huwelijkspolitiek met (soms minderjarige) prins en prinsessen van toenmalige koninkrijken (Castilië, León, Aragon, enz.), welke culmineerde in het huwelijk van Isabella van Castilië en Ferdinand van Aragón (1469), 'los reyes católicos' (de katholieke koningen). Dit laatste huwelijk was misschien niet incestueus, maar er was wel pauselijke dispensatie nodig (Isabella en Ferdinand waren achterneef en achternicht van elkaar), de dispensatie werd pas verleend nadat het huwelijk was voltrokken en werd daarom in vraag gesteld. Dit huwelijk vond plaats met politieke motieven en betrof minderjarige kinderen, bij andere huwelijken was soms zelfs sprake van dwang. Waren dergelijke praktijken dan wettelijk? Alleszins niet naar onze hedendaagse normen, alleen zijn ze gewoon verjaard. Trouwens, de meeste staten zijn op onwettelijke wijze ontstaan, gebaseerd op leugens, want alles gaat terug tot koninkrijken uit de middeleeuwen. Toen logen de koningen tegen hun onderdanen door hen voor te houden dat ze hun macht van God hadden gekregen.

[Kan een opera vandaag nog een maatschappelijke boodschap uitdragen en politieke effect sorteren?](#)

De twee koninkrijken Castilië en Aragón - Catalonië behoorde ook tot Aragón - bleven, na het huwelijk van Isabella en Ferdinand, lange tijd naast elkaar bestaan met aparte structuren, maar met eenzelfde koningspaar. Pas bij de Vrede van Utrecht (1713) werden beide staten ook structureel samengevoegd. Ook vandaag is Spanje nog steeds een staat die uit meerdere naties bestaat, met elk hun eigen taal en cultuur (Catalonië, Galicië, Baskenland, Andalusië, Valencia). Ook Portugal werd - misschien minder intentioneel, maar toch ook - meegetrokken in het verhaal van de huwelijkspolitiek.

Alva in Portugal

In het huidige koetsenmuseum in Lissabon kan je de koetsen bewonderen waarmee prins en prinsessen werden uitgehuwelijkt tussen Lissabon en Madrid. Er waren geen problemen met lege terugritten: in de heenreis vervoerde de koets een Portugese prinses naar Madrid en in de terugreis een Spaanse prins naar Lissabon (of omgekeerd). Nadat de Portugese koning **Sebastiaan** op het slagveld van Alcácer Quibir in Marokko zonder erfopvolging was overleden (1578), eiste **Filips II** van Spanje (zoon van **keizer Karel**) de troon van Portugal op omdat hij langs moederszijde kleinzoon was van de voormalige Portugese koning Emanuel I (keizer Karel was met een Portugese prinses getrouwd) en ook Filips' eerste vrouw was een Portugese prinses. De in onze contreien alom gevreesde hertog van Alva nam ook Portugal in (1580).

Andorra bleef immuun voor de huwelijkspolitiek want het wordt tot vandaag - maar vandaag dan eerder symbolisch nog - medebestuurd door een Catalaanse bisschop met statuut van 'coprins' (de andere coprins is thans het Franse staatshoofd). De Spaanse Inquisitie was de meest wreedaardige die er bestond. Ook op vlak van kolonisatie staat het Spaanse kolonisatiemodel bekend als het meest harde en meest roofzuchtige (gericht op het zich toe-eigenen van het goud van de Inca's en een sterke bekeringsdrang), sterk verschillend van het Britse (en Portugese) model, dat meer op handel steunde.

Betwiste gebieden

Ook al leidde de Iberische unie (Spanje-Portugal, 1580-1640) een periode van welvaart in, toch groeide ook in Portugal het verzet, vooral tegen de wijze waarop Madrid het geld besteedde. Dat klinkt bekend. Het was de hertog van Bragança die Portugal na een 60-jarige unie met Spanje weer in zijn onafhankelijkheid 'restaureerde' (1640) en als João IV koning van Portugal werd. De 'restauradores' worden er nog steeds sterk vereerd en kregen een plein naar hen genoemd in Lissabon en ook een tweede nationale feestdag (1 december). Trouwens tot op vandaag kent Spanje immers nog twee betwiste gebieden: met Portugal over de stad Olivença (Portugees: Olivença) en met Groot-Brittannië over Gibraltar. Wat dit laatste betreft werd een eventuele terugkeer naar Spanje door de bevolking twee keer massaal afgewezen met wel 99% (in 1967 en 2002).

In de Nederlanden vluchtte **Willem van Oranje** naar het Noorden, het huidige Nederland ('*liever blode Jan dan dode Jan*') en hij wordt er nog sterk vereerd. De graven Egmond en Hoorn dachten de klus te kunnen klaren en bleven in het Zuiden en werden door de Hertog van Alva terechtgesteld.

Begrijpelijk dus dat ook Puigdemont zich liever bloot geeft en vlucht en zo het veilige voor het onveilige kiest. Als hij in Brussel op de grote markt passeert, dat hij dan eens denkt aan zijn voorgangers, onze graven van Egmond en Hoorn, die er werden terechtgesteld in 1568.

Politieke reacties

In Gent, geboortestad van keizer Karel, kan Puigdemont tot 6 december de opera *De Hertog van Alva* (le duc d'Albe, Donizetti) bijwonen. [Hij én de Spaanse ambassadeur werden door de intendant van Opera Vlaanderen \(Aviel Cahn\) publiekelijk uitgenodigd via een opinieartikel in De Tijd \(15 november\)](#). Puigdemont heeft toegezegd en zou op 29 november aanwezig zijn. Rajoy's ambassadeur verontschuldigde zich. Ook liever 'blode Jan dan dode Jan'?

Met deze opera en de uitnodiging van Puigdemont en de Spaanse ambassadeur wenst Aviel Cahn politieke reacties uit te lokken. De vraag is of een opera, zoals de hertog van Alva, geschreven door Donizetti in de 19de eeuw en die zich afspeelt in de 16de eeuw, vandaag in de 21ste eeuw nog een politieke/maatschappelijke boodschap kan uitdragen en politieke effecten kan sorteren? Wel, een scenario zoals bij de Stomme van Portici, dat leidde tot de onafhankelijkheid van België in 1830, in de Munt te Brussel, is misschien niet direct voor herhaling vatbaar. Vandaag gebeuren op het Muntplein andere dingen. Voetbal ruit meer op dan opera, dat zagen we.

Mogelijke hefboom voor overleg

Maar een politieke boodschap uitdragen via kunst is nog wel mogelijk, zeker via opera, want opera is theater. De rellen tijdens de Stomme van Portici in 1830 waren ook aangestoken. Dus het moet vooraf goed geduid worden (Alva, de Spaanse overheersing, Willem die vlucht, Egmont en Hoorn die blijven maar onthoofd worden). Aviel Cahn doet dat via zijn opinieartikel in De Tijd. Of die politieke boodschap ook effecten sorteert, is een andere vraag. Dat hangt af van context, plaats en tijdstip. Gent is nu niet Barcelona, maar wel de geboortestad van keizer Karel.

De komst van Puigdemont (en liefst ook Rajoy's ambassadeur), verhoogt hoe dan ook de kansen op politiek-maatschappelijke effecten, liefst in de zin van overleg, zeker geen rellen, anders wordt het volk daar de dupe van. Alleszins deze opera is een mogelijke hefboom daartoe. Aviel Cahn plaatst Puigdemont en Rajoy dan best niet in dezelfde loge, anders komt er zeker vuurwerk van.

Klaas De Brucker doceert Micro-economie en Europees Beleid aan KU Leuven, Campus Brussel en is in zijn vrije tijd ook lusitanist (Portugal-kenner) en operaliefhebber.